

EXCURSIÓ

À

SCALA DEI. ⁽¹⁾

I.

Era una tarde d' estiu. Lo cel vestia de festa. Acabavan de tocar las duas á la iglesia parroquial de Sant Pere, quan vaig pendre assiento al cotxe de Cornudella y vaig sortir de ma ciutat de Reus per la carretera d' Alcolea del Pinar, desitjós de visitar los pobles, los monuments y 'ls sis mes pintoreschs del Priorat. A sis kilómetres de Reus se troba lo siti conegut per l' *empalme* de las duas carreteres; nosaltres deixárem á la esquerra la d' Alcolea y per sota una perfumada volta d' arbres fruiters nos internarem per la carretera de Cornudella, aturantnos breus minuts á las Borjas del Camp. Poch temps despres, varem descobrir á la esquerra á Alforja; poblet árabe, rich en altres temps en jaspis de totas classes, y avuy per sas renomnadas avellanas y per las maduixas que 's crien dins

(1) Treball llegit en sessió del 12 d' Agost.

los boscos que rodejan la ermita de Puigcerver, que perteneixia á Scala-Dei, disputada per tres pobles y que gosa de gran devoció entre 'ls pagesos de tots aquells contorns. Deixarem lo pla y pujarem á la montanya: arrivarem al Coll d' Alforja, y allí lo panorama que descobriren nostres ulls es més que poétich, més que sorprenent, indescriptible. Lo *Camp de Tarragona* s' extenia á nostres peus. A dotzenas de pobles, de masos y ermitas apareixian entre frondosos arbres y planells de flors que termenavan en la punta de Salou, acertadament comparada al *Golf de Nápoli*, ab la altiva Tarragona sentada sobre son torreó; al fons capritxosas montanyas que 's corrian fins á nosaltres; y al centre destacantse Reus que embolicat de 'l sol apareixia com un batalló format en batalla tenint alsadas sas banderas, las quals ho assimilavan son gótich campanar y atrevidas xemeneyas dels vapors.

Un quart après descobrirem lo Priorat. Cambi, complert, decoració distinta, pais ple de montanyas, terra de ceps, encontrada rica; pero aspre, sorprenent si 's vol: bella en recorts històrichs y senzillas tradicions. Aquella ja no era la meva terra; pero no m' era tampoch desconeguda del tot per haverla visitat altrás vegadas. Varem seguir una imponent baixada y al arribar al riu de Ciurana, que dista una hora de Cornudella, vaig saltar á terra desitjós de recórrer pam á pam aquell terrenó plé de llegendas d' amor y de recorts històrichs.

Lo riu Ciurana es molt petit; pero sa vegetació es frondosa, rica en colorit y bastant poética. Quan Ciurana perteneixia als moros estavan aquellas riberas encatifadas de rosas y d' arbres trasplantats del Orient. Avuy están rodejadas de molins paperers. Lo segle aquell era orienta-

lista, 'l present es industrial. Com mes anava caminant, lo sol se feya mes accidentat, mes feréstech y mes erm. Prompte vaig donar en la imponent montanya de Ciurana, de mitja hora d' altura y de camí escabrós. Vaig pujar com un pelegrí aquellas áridas y espadadas rocas cobertas de romanins y d' argelagas. Ciurana es un níu d' áligas, un poblet de mala mort, lluny del brugit del mon y propet del cel.

Al entrarhi vaig observar que en l' arch de son portal s' hi destacava l' escut de las quatre barras de sanch. Entrí en un carrer curt y estret que 'm va conduhir á la plassa de la iglesia. La iglesia de Ciurana fou una mezquita que conserva molt poch de sa arquitectura mozárabe y está tota emblanquinada en la actualitat. Junt á la porta d' entrada y á la part de fora hi ha un sarcófach de pedra del país, ja tot trencat, lo qual segons se diu guardava las cendras de la reyna Abdelazia, víctima de la séva abnegació. En aquella mezquita ahont cada nit los moros llegian ab fanátich reculliment los versículs del Alkorá, avuy se rendeix culto á la Verge de Ciurana, angel bó d' aquell entorn, estel del dia del Priorat, santa Madona d' aquellas montanyas regadas ab sanch de duas distintas rassas, que portava la una la civilisació, l' altre la guerra en nom de la cristianitat. Avuy sa mezquita porta á coll un campanar y la creu s' alsa alli damunt la mitja lluna. Las duas religions nascudas al voluptuós Orient se miran cara á cara. La una avuy despedeix llum, l' altra está en la tomba.

Quan estava per deixar la plassa me vaig trobar ab lo reverent senyor Rector; li preguntí si guardava recorts de la ciutat. Me respongué que no. Un comissionat del ram de desamortisació, durant la guerra civil dels set anys, se

'ls havia endut l' arxiu, y segons se tenia presentit, aquells pergamins, veraders tresors de las glorias de la reconquesta de Catalunya la Nova, havian sigut venuts (vergonya causa 'l dirho) com á paper vell. Havia donat pochs passos quan descobrí las runas dels murs d' aquella fortalesa desde ahont Almomaniz, que á pesar de sa cegue-
ra havia portat l' espant fins á la ciutat dels Comtes, deixant en son pas mostras de sa feresa en los dominis feudals de Bertran de Castellet, que havia fet retornar de Mallorca á la esquadra aliada de Catalunya, Génova y Pissa, malogrant la conquesta d' aquella illa, tremolá lo penó de la mitja lluna ans de deixar pera sempre 'l trono que havia ennoblit ab sas proesas. Allí me va semblar veure á Bertran de Castellet, llamp d' aquella guerra, seguit de sos almogàvers, assaltant los murs, cremant las casas, no respectant las donas, assessinant los nins, degollant los bélichs alarbs y cubrint de cossos inanimats la terra. Allí 'm pensí veure, dalt del enlayrat cim de la Gritella, al acabalat juheu que entregá las claus de la ciutat baix promesa de respectar vidas é hisendas, y que al veure aquella carnicería malehía á nom d' Israel, á Bertran de Castellet y á tota sa descendencia. Desde allí oviraba 'ls monts de Prades, patrimoni dels valerosos comtes continuadors de la reconquesta; y detrás d' aquells singles, los boscos de Poblet, y aquell real y artístich monastir. Y allá á ponent al cap de vall del histórich Montsant, creguí veure lo *Coll de la Batalla*, últim baluart dels serrahins, montanya en que 's parapetaren al caure Ciurana; mes que defensaren inútilment, fugint aterrats á Flix, passant l' Ebre pera salvar sas vidas. Mes ¡ay! lo sol se havia post y comensavan á clarejar los estels. Vaig avansar

alguns passos y descobrí en la roca viva dos clots. Eran, segons la tradició, las ferraduras del cavall de la desvalgada Abdelazia que ans d' entregarse als vencedors, va sortir del castell montada á cavall, precipitantse al riu en un rapte d' heroisme. Mogut per la curiositat vaig contemplar aquell abisme, y al veure 'l riu que!silenciós gemega á sas plantas, me semblá com si contés als *villils* d' aquella terra cuberta de sepúlcrs, mil llegendas de sanch, d' amor y glorias que conservan aquells llochs. Y reflexionant ab las grandesas y ruinas dels pobles y de las rassas, los cambis de nostra terra, nostras lluytas turbulentas, y 'ls trastorns socials de cada sigle, vaig surtir de la ciutat, corrent com un temerari, saltant timbas, y fugint, fugint camí avall, entrant per fí á Cornudella al apareixer la lluna en lo pur espay del cel.

Cornudella fou fundada pels Comtes de Prades. Es població industrial y alegre, lo que la caracteriza entre tots los pobles del Priorat Té bonas salas de ball y molt bona iglesia. Un de sos fills mes ilustres es lo renomnat artista Joaquim Juncosa, pintor del sigle xvii y una verdadera gloria catalana. Allí 'm fou contada la següent tradició respecte la fundació de la vila. La muller d' un dels primers Comtes de Prades, seguida d' éll, de sas damas, patges y cavallers surtia á cassar pels seus boscos. Gran va ésser la cassera, bona la festa, esplendent la diversió, pero al caure la tarde, lo Comte preguntá per sa muller y per sas damas. Aqueixas y la Comtesa havian desaparegut, ó per millor dir s' havian extraviat entre aquells boscos. Lo Comte, frenétich, seguit de son acompanyament, fou en sa busca; pero era inútil, sos cavalls corrian sens repós y per cap lloch las trobavan. De sopte se sent un corn; lo

Comte 's para, 's posa dret sobre 'ls estreps, llensa la vista, pára la orella y torna á sentir lo corn, lo corn de cassa. *¡Es lo corn d' ella! ¡Es lo corn d' ella!* crida 'l Comte, y guiat per sa veu, pica 'l cavall, y ab los seus guerrers trova á sa muller y porugas damas presoneras y en brassos dels moros que havian quedat despres de la reconquista amagats entre 'ls verges boscos del Montsant. Los cristians atacaren als infidels, aqueixos foren retuts y las damas rescatadas. Y 'l Comte en commemoració d' aqueix fet y en acció de gracias va fer edificar allí una capella; entorn d' ella 's feren algunas cassas, resultantne per últim la vella Cornudella.

II

A trench d' auba vaig sortir de Cornudella, montat en una mula que no la haguera despreciat un Abat de Santas Creus, y acompanyat d' un mosso de bona cama, festiu y gran pràctich del país. *Prenguerem lo camí d' Aubarca*, y poch temps apres, arrivarem al poble y á la coneguda ermita de San Joan. Nostre intent era seguir totas las ermitas del voltant, mes com moltes d' éllas están arrunadas y altres han perdut sa importancia, las descriurém de pas per no cansar als lectors y per no fer un treball interminable. Totas las ermitas van ser edificadas molts anys abans de la fundació de Scala-Dei, y en la generalitat d' éllas hi vivian religiosos penitents que aymants de la soletat, se consagravan á Deu fugint dels homens. *Sant Joan* anomenat de Cornudella, es un santuari tan bonich com alegre, situat davant d' una plasseta en la que hi ha edificada una casa bastant capás que serveix d' allotjament

á quantas personas visitan aquell lloch. Es aquell un punt molt deliciós, regat per frescas fonts, sobrejat per fruiters y coronat de xipressos arrelats entre la roca y que pareixen amagar sa punta dalt del cel. *Santa Madalena*, es la mes gran de totes y tal volta la que conta mes antiqüetat. Sos ornaments son mes propis d' una iglesia parroquial que d' una ermita. Sota l' altar major hi havia una capella subterrànea á la que 's baixava per set grahons, y dins d' ella s' hi venerava la imatge d' un San Crist que 's diu portá al coll desde Roma lo seu fundador, y que era tingut per sant en tota la encontrada. A ma dreta d' eixa capella, s' hi veyia una porteta que conduhia á una cova tan fonda com fosca y dins d' élla feya oració aquest varó just. A mitj sigle passat se diu, que uns frares Carmelitas *descalsos volian fer d' eixa ermita un lloch d' oració, pero* los de Scala-Dei s' hi oposaren en virtut d' unas butllas y privilegis del Papa, de que 's formá plet en lo Tribunal del Nunci, declarantse á favor, com era de preveure, dels frares de la Cartoixa. Entre Montsant y la serra de la Llena, s' alsa *Santa Bárbara*. Lo siti es molt alegre y ubach. Junt á la ermita conreava un hort l' ermitá y dins d' ell brollava una font tan clara y tan fresca, que 'ls malalts hi trobavan la vida, y era la mes bona y alabada de tots aquells encontorns. En un lloch escabrós, amagat, circuit de montanyas que constitueixen una vall tan fonda com deserta, hi ha la ermita de *Sant Bartomeu*, fundada per Fr. Grau, 'l mes antich ermitá d' aquellas terras. Era aqueix anacoreta un semblant de Fr. Garí, que sols pensava en Deu, sustentantse d' herbas, tenint molts imitadors en tota Espanya. Se conta, que l' any 1160, algun temps abans de la fundació de Scala-Dei, la reyna Donya Sanxa,

muller de D. Alfons lo Cast d' Aragó, que era molt bona cristiana, feya llit de resultas d' un sobre-part, en la anti-gua é histórica ciutat de Fraga, que en aquells temps era una de las primeras d' Aragó, y veyentse sense esperansas de vida y tenint noticia de que Fr. Grau tot ho alcansava de Deu, l' enviá á cercar per dos cavallers. Ell se presentá en la cambra de la Reyna, li digué las sevas oracions, Donya Sanxa se trobá bona, y d' agraïda li volgué fer un present. que ell demaná fos la possessió absoluta de la ermita y d' alguns bossins de terra d' aquells entorns, cosa que sens dilació li fou concedida; passant després de la seva mort á mans del Convent del Bonrepós, heretantlo après los de Scala-Dei per certa Butlla del Papa. No gayre lluny d' aqueixa hi ha la de *Sant Salvador*, que no perteneixia al monastir y está situada en lo terme de Margalef. Aqueix santuari es modern, está emblanquinat y circuit de xipressos; pero alló es un desert feréstech y sense vista; al estiu hi van los homes, á tot temps los llops. *La Mare de Deu de Montsant* es la mes alta de totas; desde allí 's veu tot lo Priorat, Falset ab lo seu antiartístich campanar y ferotge cementiri vell; la montanya de la Mola; la mar ab sa punta de Salou; los murs de Tarragona; Reus ab tot lo seu camp; y á ponent lo riu d' Ebre, y mirant al nort, la serra de la Llena, las planuras d' Urgell, Lleyda ab la seva preciosa Seu convertida en fort y las montanyas del Pirineu sempre nevadas y sempre imponentas. Allí propet hi ha un bosch de roures de Flandes, y s' hi crien moltes herbas medicinals que se 'n servia 'l convent, y que avuy se venen per tota la provincia. La ermita de *Sant Antoni Abat*, anomenada per molts *Montalto*, fou en 1285 sufragánea de' poble de la Morera,

agregat á Scala-Dei. Essent arquebisbe de Tarragona don Sanxo Lope de Ayerbe, s' hi va posar en ella una pica pera batejar, allá pels anys 1354; mes durá poch, y com es molt rica en ayguas, hi feren una gran casa de pagés los monjos del monastir. A mes, la edificada per l' Ilustríssim D. Andreu Capilla, bisbe d' Urgell, que era un siti d' esbarjo pels monjos, posat en un plá ab grans jochs d' ayguas. Per últim la de la *Verge de la Consolació*, que 's alsa en lo terme del rich poble de Gratallops y que fou fundada pel abat Doménech vehí de dit poble y vasall de Scala-Dei. Dalt del sostre d' ella, s' hi sosté lo barret del abat Doménech que 'l tirá enlayre al arribar de Roma y encara no ha caygut; pero lo mes notable de la ermita es un quadro al oli de bastant valor artistich.

Durant aqueixa excursió vaig passar per Cabacés, poble árabe, rich en fonts y plé d' antiguetats. En totas las finestras s' hi veuhen vestigis de la arquitectura mozárabe. Junt á las últimas casas del poble hi ha las ruinas d' un edifici de Templaris, que après passá á ser domini dels Sant Joanistas de Jerusalem. Hi vaig veure entre ponent y mitj dia la serra del *Coll de la Batalla*, últim refugi dels alarbs, montanya històrica, sospir dels moros, darrera pàgina de la Reconquista. Per últim, après de dos dias de viatge, varem arribar al terme d' ell que era la Cartoixa de Scala-Dei, Tebayda catalana, artístich monastir enclavat al peu del històrich Montsant, cordillera magestuosa, imponent, obra de gegants y rica en vegetació de totas classes, muralla inexpugnable recorreguda pels moros que la coneixian ab lo nom de Al-bahalka, nom que prengué après en lo sigle xii lo poble de Albarca colocat á la part d' Orient d' aqueixa montanya que s' eleva 3800 peus so-

bre 'l mar, y que fou batejat ab lo nom de Montsant après de la Reconquista per ser l' abrich del monastir y de las esplicadas ermitas.

Al peu de Montsant, y al centre d' éll hem dit que s' aixeca Scala-Dei. Hora es ja que contem sa historia.

III.

Corria l' any mil cent setanta tres y regnava en Aragó D. Alfons lo Cast. Per aqueix temps feya progressos á Fransa la nova institució de la Cartoixa fundada per Sant Bruno, catedràtich de París y canonje de la ciutat de Reims. Lo meteix rey mogut per sa gran devoció concebí la idea de fundar una Cartoixa á nostra terra catalana, y portar aquí 'ls frares d' aquella religió.

Abans d' escriure 'l rey al general de la Orde, feu anar á dos cavallers y alguns religiosos á donar una volta per lo Principat y sobre tot á las montanyas de Prades y á la serra de Montsant per buscar un lloch amagat y propi á fi d' edificar lo monastir. Y saltant timbas, passant boscos, lluytant ab las feras, arribaren á una pintoresca vall que s' exten al peu del Montsant y preguntant respecte aquell terrenó á un pastor que cuidava un remat, respongué: que aquell era un siti molt deliciós, afegint après y senyalant ab lo seu gayato un pí que estava al mitj de la vall, que havia vist allí una escala per ahon t pujavan y baixavan cada día uns minyons molt aixerits. Saber aixó 'l rey Alfons y oferir al Generalíssim lo dit lloch, tot va ser hú. Lo Generalíssim acceptá y enviá aquí á set religiosos. Lo monarca se trobava en la ilustre comtal ciutat, los rebé á son palau, los omplí de festas, los hi va fer entrega real

del dit siti y terreno colindant, dihent de pas, que se 'ls hi donés tot lo necessari pera construir lo convent, dotze cel·las, la iglesia y demés llochs. Pero los donatius no van ser molts, porque 'l rey, tot sent tan religiós, va faltar á sa paraula y 'ls cartoixans per medi de caritats acabaren la iglesia dedicantla, á la Verge Maria de la Assumpció.

Lo convent tenia tres claustres, lo primer va ser construït al any 1161 pel rey Al-ons y era voltat per 12 cel·las, tenint en son centre 'l cementiri de tots los monjos del monastir. Lo segon, fou fundat pel Sereníssim D. Joan d' Aragó, fill d' aquell rey, terror dels alarbs, conqueridor de Valencia, brau y lliberal, anomenat D. Jaume d' Aragó, que fou enterrat al real monastir de Poblet, y que avuy reposa dins d' una cosa parescuda á un panteó en la Seu de la metropolitana Tarragona. Y 'l ters, va ser construït per Berenguer Gallard, ciutadá de Lleyda; rodejat per sis cel·las que queyan al mitj del claustre del rey fundador y del de D. Joan d' Aragó, que es lo punt ahont estava lo sagrari y un petit pí, que no se sabia qui l' hagués plantat y que havia crescut no se sab cóm.

La iglesia era magnífica; cuberta de quadros de valor, deguts molts d' ells al pinsell del P. Lluís Pascual, monjo d' aquell monastir, y del místich Fray Juncosa. En l' atri primer que 's trobava al entrar en lo convent, hi havia oficinas, casas per hospedatge y fonts per tot arreu. Aquella iglesia voltada de capellas ahont cada frare deya la seva missa apart, enrajolada de jaspí bru y negre, ab lo seu chor ricament treballat y ab sitials de roure de Flandes, era la admiració de tothom; pero mes n' era la capella ahont s' adorava 'l Sant Crist, que 's diu va parlar á

Joan Fort, lo monjo més conegut, més célebre y més devot d' aquell convent, primera cartoixa d' Espanya y senyora de tot lo Priorat y d' altres terras.

La monjía y 'l convent estavan separadas. L' una s' al-sava á la vora d' un riu, abaix d' un pla, ple d' hortalis-sa, de frescas ayguas y pintadas flors; y la monjía s' amagava entre 'ls pins de la montanya, en un lloch selvatge defensada per rocas y per boscos ahont no hi entrava la clara llum del sol.

Pero avuy tot es ruínas, miserias y soletat. Sols s' alsa encara en peu, pero apunt de caure, la fatxada de la iglesia, que era fins ahont tenían pas las donas que visitavan lo monastir. Allí ni l' historiador, ni l' artista, ni 'l poeta, hi poden trobar res. Aquell convent plé de riquesas, de feudos, de delmes y de censals; que tenia 'l Priorat baix son domini lo seu prior, y d' aquí pren lo nom aquella comarca; aquells monjos que comensant per caritats tingueren casas d' hospedatge á Reus, Tarragona y altres ciutats, y eran senyors del poble de la Morera, per concessió de D. Jaume 'l Conqueridor; que 'l rey D. Joan II lo Justicier y D. Ramon Berenguer I comte de Prades los van omplir de privilegis y distincions; que D. Ferrán lo Católich los hi torná 'ls pobles de Torrebeses, Puigvert y Castelladasens, que l' emperador Carlos V los senyalá seixanta ducats d' almoyna tots los anys perque resessin per éll y sa descendencia y que 'l rey Felip III, de trista memoria, los hi va confirmar tots los privilegis que tenían, interessantse per élls, han passat ja á la historia. Varen acabar sa gloria, ja no es la seva terra aquell país. Ja no visita sa iglesia lo rey Martí I; ni Felip II trapitja aquellas llosas de marbre que ressonavan baix sos peus. Felip IV va ser l'

últim monarca que l'ompli de distincions; los demés reys van ser mes pensadors.....

¡Ah! tot té 'l seu fi. Aquell monastir guardava cendras sagradas; los héroes de la Reconquista dormian allí. Don Guillem de Sirga, tinent general de tots los exercits d'Aragó y que prengué dels moros las montanyas de Prades, tenia allí sa tomba y son repós; D. Pere d'Aragó pare de la renomendada Margarida de Prades, muller del rey D. Martí, allí dormia, y D. Francesch de Cardona, fill del duch de Cardona y molts que han passat al oblit, allí foren soterrats ab gran pompa, y avuy llurs ossos ni tenen sepulcre, escampats en aquella feréstega montanya de Mont-sant. Los senyors Comtes de Rius, Pereira y Garcia, son avuy los propietaris d'aquell terren. Quan compraren aquell siti era tot boscos, y avuy s'han convertit ab las millors vinyas del Priorat. Si 'ls monjos tornessin no coneixerian pas aquells llochs!

Las oracions s'acabaren, los ermitants s'han extinguit, la campana no ressona en aquells deserts, los pobres no trukan á sas portas; tot, tot ha desaparegut! Scala-Dei és un munt de ruinas. Tot lo seu poder ha mort pera no tornar may més. Caigué com Ciurana, ab tot lo seu poder y esplendent civílizació.

Aixó pensava aquella nit sentat á la iglesia, que no tenia mes volta que la del cel, ni mes llum que la claror de la dormida lluna. Aquell siti convida á la soletat, al reculliment y á las reflexions.

IV.

Sortia 'l sol. L'espectacle no podia ser més sorprendent, més gran y més nou pels que som fills d'una ciutat y no

hem gosat dels encants de la naturalesa. Los moixons cantavan á cents, los arbres se 'gronxavan carregats per las perlas de la rosada, los romanins, las farigolas, las rosas boscanas y las violas bordas, exhalávan mils olors que l'aire del matí portava per tot, lo cel se vestia ab los seus mantells de festa y dalt de las montanyas las cabras unian sa veu á las de las campanas de la iglesia, al lladrar dels gossos, als crits dels traginers y á las corrandas de las noyas que baixavan á buscar aygua al riu, ab lo cistellet al bras, ó anavan á cullir cireras per aquells horts. ¡Benéhida mil voltas la naturalesa! ¡Benéhidas aqueixas festas de cada dia, sempre variadas, sempre plenas de perfums, de llums y amors!

A las vuit arrivarem al poble de la Morera, un dels punts més alts del Mont-Sant, y per un camí estret, tortuós y dret com un calvari, entrarem de nou á Cornudella, ahont vaig deixar la mula despedintme del mosso, y prenent un altre bagatge vaig sortir d' aquella rica y hospitalaria vila, seguint ma excursió pel Priorat. Al arribar al riu vaig donar l' últim adéu á Ciurana, á las montanyas de Prades y al atrevit Mont-Sant, y recurrent montanyas y mes montanyas, cobertas de ceps, varem passar per davant de Povoleda, arribant, sens haver deixat lo camí, dos horas après á Porrera.

Porrera es un poble de gent de ferro, poble valent, héroe en la guerra de la Independencia, cremat l' any vintidos pels realistas. Un riu lo besa, una montanya 'l guarda y una carretera 'l posa en comunicació ab Reus, qui li serveix de mirall y d' exemple, y que s' honra ab sa amistat.

Al pónbres lo sol, quant los pagesos tornavan del camp,

y fent duas horas mortals per uns colls que s' aixecan fins als núvols, entrarem á la vila de Falset pel portal dels Farrers. Falset fou fundat après de la Reconquesta; perteneixia á la baronia d' Entenza y fou habitat pels jueus. Avuy es cap de partit.

A 'l endemà vaig pujar dalt del castell. Fins pochs anys enrera va perteneixer al Duch de Medinaceli, senthi ara en éll las presons del partit. Lo castell no té res de notable, ni com á fort ni com á obra d' art. Sols conserva 'ls restos d' una sala gòtica y res més. Sortí á la plataforma y vaig passejar la mirada pel seu bonich camp. Al nort s' aixecava 'l tantas voltas anomenat Mont-Sant; á ponent lo riu d' Ebre, y 'm semblá descobrir entre la boyra d' aqueix caudalós riu lo castell d' Escó fundat pels moros y habitat després pels templaris, y sobre tot l' històrich castell de Miravet, construït també pels alarbs, guanyat per Bertran de Castellet, primer carlà de Reus y conqueridor de Ciurana; fort ahont se tancaren los templaris quan los seus germans foren cremats á París, dirigint desde éll una llarga y sentida carta al Papa Climent V, que per res los hi va valdre; estada del desgraciat Príncep de Viana al ser portat á las presons de Morella. Cap á mitj dia vaig saludar al antich poble de Tivisa, conegut pels romans, terreno rich d' ánforas romanas y que durant la Edat Mitja perteneixia en feudo á la casa de Moncada; Capsanes, qual campanar vaig distingir, patria de Pere Joan Barceló anomenat lo carrasclet ó *Carrascla*, últim guerriller del segle XVIII y que consegüent ab sas banderes va seguir als exèrcits de la casa d' Austria y morí en aquellas apartadas terras conquistant una alta graduació. Y entre mitj dia y solixent s' alsava la montanya de la

Mola que perteneixia á la baronia d' Entenza y marcava 'ls dominis del convent d' Escornalbou. Y per últim; las montanyas de las torres d' Altafalla que conservan los restos d' una atalaya mora que estava en comunicació ab los d' Alosa, la Morera y Ciurana.

Vaig baixar del castell, prenguí lo cotxe y per la carretera d' Alcolea me dirigí de nou á Reus. Al arribar al coll de la Teixeta descobrí de cop á Porrera y 'm vaig despedir del Priorat. De sobte vegí á má dreta la punxaguda montanya que termena ab las ruinas de lo que fou convent d' Escornalbou, castell moro guanyat per Alfons lo Cast lo dia 8 de Maig de 1162, y per ell convertit en convent de frares regulars de Sant Agustí, subjecte al Arquebisbe de Tarragona. Estava baixla advocació de Sant Miquel Arcangel, que era lo sant protector de dit Rey, y que se li aparegué 'l dia del assalt d' Escornalbou, segons diuhen vellas crónicas. Los limits d' aquell convent arribavan fins al Camp, y per ponent fins al poble de Pradell. Jo no 'm cansava de mirar aquell elevat monastir, que al ser visitat per un noble de Castella va dir entusiasmat als frares que li ensenyavan la vista del Camp, *que alló era lo millor balcó d' Espanya.*

De sopte 'l cotxe 's va posar al pas y entrarem en la perillosa baixada del *Coll negre*, y s' extengué com un vano á nostres peus lo frondós Camp de Tarragona. Lo cor me va saltar dintre 'l pit, d' alegria. Respirava de nou l' aire de ma terra, veyá 'l cel de ma ciutat natal, la treballadora é independent ciutat de Reus, níu dels meus amors y tomba de mos avis.

Deixant per últim enredera las feréstegas serras, entrarem en aquellas planuras cubertas d' arbres y jardins de

flors, de pintats masets y frescas ninas, sols parescudas á las hortas valencianes, y á las duas de la tarde entrava en los carrers de Reus, desitjós de gosar de la festa major de Sant Pere, assistir al *Certamen científich y literari* iniciat per lo Centre de Lectura, que constituheix la página més gloriosa que té en aquest sigle la nostra entussiasta ciutat.

FRANCISCO GRAS.
